

Vi hälsar socialistpartiet från Uruguay och vännerna från Nicaragua. I era båda länder stundar val i november. Det glädjer oss.

I Uruguay har militärdiktaturen misslyckats och givit upp. En folkvald församling ska efter valen överta ansvaret för landets framtid.

I Nicaragua handlar det om att utveckla den legitimitet ni vunnit genom revolutionen i en ny fas som hela nationen kan ta del i – valurnornas legitimitet.

Vårt stöd i er kamp grundar sig på övertygelsen om att det bara är i demokratiska former som en nation kan uppnå varaktiga ekonomiska och sociala framsteg. Men vi stöder också er kamp för oberoende mot Somozas gamla legoknektar som fortfarande plågar ert land.

Vi är hedrade av att så många delegationer velat komma till vår kongress. Det är ett uttryck för den internationella solidaritetens gemenskap och betydelse. Ni kan vara övertygade om att vi efter måttet av vår förmåga ska ge ett bidrag i vår gemensamma sak: alla folks frihet, hela världens fred.

PARENTATION

Olof Palme, partistyrelsen: Vi inleder kongressen med att hylla minnet av de kamrater som gått bort under kongressperioden.

Nyss fanns de mitt bland oss, människor som vi tyckte om, som vi lärt oss respektera och som vi arbetat tillsammans med. Nu är de borta, och vi kommer att sakna dem mycket. De är många. Vi har mött dem överallt i partiarbetet och i valarbetet. Deras insats lever bland de kamrater som hade förmånen att arbeta tillsammans med dem.

Några har utfört en gärning som vi alla kunnat följa och som det inte är möjligt att med några få ord ge rättvisa åt. Men namnen säger mycket, namn som fått lyster av ett väl genomfört livsverk.

Karl August Fagerholm var en kär gäst som spred glädje och tillförsikt vid våra kongresser, en stor finsk och nordisk statsman med klarsyn och perspektiv på utvecklingen.

Axel Strand – skarpsinne och stor personlig integritet gjorde honom i decennier till en föregångsman, fackligt, politiskt och som bostadskooperatör.

Rune B. Johansson, den praktiske samhällsbyggaren, alltid beredd att gripa in till stöd, med vänner överallt i vårt land.

Gösta Netzén, lantarbetare, chefredaktör i Arbetet, vårt lands förste miljöpolitiker.

Nancy Eriksson, med sin värme, sin stridbarhet och sitt djupa engagemang.

Ossian Sehlstedt, SSU-ordföranden som blev chefredaktör och riksdagsgruppens ledare.

Framträdande kommunalmän som Torsten Henrikson, den självklare ledaren för arbetarrörelsen i Göteborg, med djärvhets

och handlingskraft i den kommunala gärningen, Harald Lindvall i Malmö, legendarisk chef för Malmö Folkets park.

Rudolf Anderberg, under många år ordförande i Landskommunernas förbund.

Hilding Färm, med sitt starka ideologiska engagemang, sin klokhet och sin eftertänksamhet.

Göthe Persson – vi lärde oss uppskatta hans humor, hans sociala patos och mänskliga värme.

Alf Johansson i Nybro, gedigen och pålitlig, med en flammande entusiasm för partiet.

Vi minns Erik Wärnberg, småföretagaren, nykterhetskämpen och skatteexperten, som byggde riksbank och riksdag och ändå var livligt verksam i sin hembygd.

Lars Westerberg, med sitt stora intresse för arbetsmiljö och demokrati på arbetsplatsen, en omtyckt landshövding.

Moje Westberg, agitator och eldsjäl från pionjärgenerationen.

Einar Ebe, kulturspridaren för den goda boken.

Eric Persson, en lysande idrottsledare och fostrare av svensk ungdom.

Den siste jag nämner är Ernst Jungen, årsbarn med Göteborgs arbetarekommun och legendarisk kommunfullmäktigeordförande i staden. Ett år före sin bortgång, då över 90 år gammal, höll Ernst Jungen ett anförande vid ett föreningsmöte i Mosseberg. Hans ord ger en bild av den samhällssyn som präglade så många av dem som gått bort och som det är vår uppgift att föra vidare. Han sade då: "Vår rörelse är en framtidsrörelse. Vi måste i allt vårt nödvändiga vardagsgöra ansluta till vad jag skulle vilja kalla ett långsiktigt idémässigt perspektiv.

Jag är kritisk mot talet om ett slutmål för arbetarrörelsen. I stället vill jag ansluta mig till den stora tanken att det inte finns någon gräns för samhällets utveckling och att vi under varje historisk epok måste verka efter de förutsättningar som denna utveckling erbjuder."

Vi hedrar minnet av dessa och alla andra partikamrater som under kongressperioden för alltid lämnat vår krets. Dessa personer var alla olika, men de hade ett gemensamt: sitt hängivna arbete för socialdemokratins idéer. De bidrog med sitt arbete till att bygga Sverige. Vi minns dem med tacksamhet. Vi lyser frid över deras minne.

Parentationen åhördes stående av de församlade.

TAL AV OLOF PALME

Olof Palme, partistyrelsen: För tre år sedan samlades det socialdemokratiska partiet till kongress. Kongressen antog programmet *Framtid för Sverige*.

Under flera år hade snåla ekonomiska vindar blåst över den industrialiserade västvärlden. I dess spår kunde vi se hur ekono-

mier trasades sönder, arbetslösheten mångdubblades och välfärdssystemen skars ned.

De borgerliga regeringarna misskötte landets ekonomi. En väldig utlandsupplåning, ett stort budgetunderskott, en rekordstor inflation, ett ras för industriinvesteringarna, kraftigt sjunkande reallöner och en snabbt växande arbetslöshet blev resultatet.

Vi hade oturen att i en svår tid få en regering som inte förmodade ge vårt land en politisk ledning. Vi fick uppleva ständigt nya regeringskriser och långbänkar. Den inbördes splittringen fick en förödande inverkan på de borgerliga regeringarnas förmåga till handling.

Framtidstron undergrävdes. I stället för optimism och tillförsikt härskade pessimism och oro.

I detta allvarliga läge kände arbetarrörelsen ett starkt ansvar att utforma ett klart alternativ till den borgerliga politiken, att forma ett offensivt program för att föra Sverige ur den ekonomiska krisen.

Framtid för Sverige är ett på många sätt kärvt program. Det ville visa vägen från en ekonomi med ständigt växande underskott till en ekonomi i balans. Det underströk att vi måste hålla tillbaka konsumtionen för att få utrymme för det nödvändiga uppbyggnadsarbetet för framtiden. Och det var verkligen inte ett pärlband av kostnadskrävande reformer som förelades kongressen.

Men programmet hade en i grunden offensiv och optimistisk inriktning. Vi ville satsa på tillväxt och expansion för att den vägen pressa ned arbetslösheten. Vi ville ha mera svängrum för arbete och produktion i det svenska samhället.

Programmet *Framtid för Sverige* antogs såväl av socialdemokratiska partikongressen som av Landsorganisationens kongress. Därmed bekräftades att det var i facklig-politisk samverkan som vi skulle föra Sverige ur den ekonomiska krisen.

I denna stämning av framtidstro gick vi ut i 1982 års val.

Så här sade jag i Kolmården den 29 augusti 1982 enligt bandet: "... Och så kan vi börja dra i gång den svenska ekonomin igen. Säg inte att det här är lätt, att det går fort. För en vagn som rullar i nerförsbacken, i utförsbacken, den måste man springa i kapp, sedan måste man försöka hejda den, sedan få stopp på den och sedan börja baxa upp den i uppförsbacken igen. Och det tar sin tid. Men det är en avgörande skiljelinje. Vi måste bort från den förtorkade borgerliga åtstramningspolitiken och våga satsa på framtiden igen för att bygga upp Sverige."

Vi vann valet efter en valrörelse, som vi, som fick privilegiet att vara med, alltid kommer att minnas med glädje.

Samma dag som den nya socialdemokratiska regeringen tillträdde möttes vi av nya rekordsiffror för arbetslösheten. Samma dag började vi också föra ut programmet *Framtid för Sverige* i praktisk tillämpning.

Politiken har hittills varit lyckosam. Det har just blivit mera svängrum för arbete och produktion. Men en förutsättning för dessa framgångar har varit att medborgarna i vårt land har varit villiga att delta i arbetet med att föra landet ur krisen.

De har varit villiga att ta på sig bördor, eftersom de tycker sig kunna se att bördorna fördelas efter bärkraft och att dessa uppoffringar på sikt leder till förbättringar.

Under 1983 lyckades vi dämpa den tidigare explosionsartade utvecklingen av arbetslösheten. 1984 har arbetslösheten minskat.

1984 kan också bli det år då vi för första gången på länge kan uppnå balans i våra bytesaffärer med utlandet. Bara på ett par år har vi fått bort ett underskott på över 20 miljarder kronor, som vi ärvde av den borgerliga regeringen.

1984 blev också det år då vi för första gången lyckades överträffa 1974 års rekordnotering av industriproduktionen efter nedgången under de borgerliga åren.

Detta är betydande framgångar, och jag kunde tillägga andra. Men de har inte märkts så mycket ännu i människornas vardag. Visst märks det att vi nu lever i en framåtgående ekonomi. Men reallönerna har ännu inte förbättrats efter alla magra borgerliga år. Förklaringen är att de ökande resurserna i första hand har fått användas till investeringar och dessvärre till att minska underskotten och betala räntan för lånen från de borgerliga regeringarnas tid. Det är beklagligt, men det har inte funnits någon annan möjlighet än att gå den vägen.

Jag vill också med all kraft understryka att vi hittills bara har klarat den första etappen i arbetet med att restaurera den svenska ekonomin. Det har gått snabbare framåt för vår ekonomi än vi någonsin vågade räkna med. Det beror delvis på att vi under 1984 fick stöd av en uppåtgående konjunktur. Men vi ska inte förledas att tro att fortsätta framgångar är lättköpta. De kommer att ta tid. Mycket av hårt arbete återstår innan vi kan hävda att vi har lyckats.

Men viktiga lärdomar och slutsatser kan vi dra av de gångna åren.

För det första: för några år sedan talades det mycket om att Sverige var dömt till att enbart få det sämre. De goda åren fanns bakom oss. Vi betecknades som näst intill utslagna.

Det sades också att svenskarna hade försöffats och saknade arbetsvilja. Sverige var, sade man, en fjärde rangens nation.

Nu har vi kunnat visa att detta är fel. Den industri som för några år sedan påstods vara utslagen står nu starkare än på många år – väpnad med ny teknik, konkurrenskraftiga produkter och förmånligt kostnadsläge. Det går helt enkelt framåt för Sverige.

Under de två senaste åren har vi haft en mer gynnsam utveckling än man haft på de flesta andra håll. Framtidsskräck och nattsvart pessimism har bytts ut mot en stark övertygelse om att vi kan utveckla detta land.

Sverige har fortfarande en god framtid.

För det andra: I borgerliga krisprogram i land efter land återkommer ständigt två ledmotiv. För att klara den ekonomiska krisen måste, säger man, arbetslösheten tillåtas öka, betydligt. Det är beklagligt men ofrånkomligt. För att klara den ekonomiska krisen måste vidare, säger man, den sociala välfärden skäras ned. Det är beklagligt men ofrånkomligt att de sämre ställda måste bära de tyngsta bördorna. Så tas den ekonomiska krisen till intäkt för en reaktionär politik.

Vi har i Sverige hittills förmått visa att detta är konservativa myter. Vi får kämpa hårt med sysselsättningspolitiken. Men vi har ändå förmått hejda den dramatiska ökningen av arbetslösheten. Vi får föra en hård budgetpolitik. Men efter två år har arbetarrörelsen visat att det inte behövs social nedrustning för att vända den ekonomiska utvecklingen. Därmed har de borgerliga tappat sin trovärdighet och mycket av sina möjligheter att vinna gehör.

För det tredje: programmet *Framtid för Sverige* har, som jag redan påpekat, utformats i mycket nära samarbete med den fackliga rörelsen. Det är dess förutsättning och styrka. Vi har – och det är ännu viktigare – hållit samman även om dess genomförande. Det är ett gemensamt ansvar för Sverige som vi därmed påtagit oss och det är också därför som vi hittills uppnått goda resultat. Visst har det gnisslat ibland och måhända hade i den livliga offentliga debatten ett och annat kunnat förbli osagt. Men det väsentliga förblir detta: den samlade arbetarrörelsen spänner gemensamt krafterna i den väldiga uppgiften att föra Sverige ur den ekonomiska krisen. Någon annan kan det inte.

Den facklig-politiska samverkan kan ju aldrig vara helt problemfri. Vi vet att i de fackliga frågorna är det i sista hand fackföreningsrörelsen som bestämmer. I de politiska frågorna är det i sista hand det socialdemokratiska partiet med sitt bredare ansvar som bestämmer. Kring allt det som är gemensamt måste vi samarbeta.

Till den som till äventyrs anar krutrök eller rosor på fältet eller ängen vill jag säga: fackföreningsrörelsen är och förblir en intresseorganisation. Men jag vill samtidigt ge uttryck för min alldeles uppriktiga beundran för den känsla av ansvar för helheten, för Sverige, som alltid och även i dag sätter sin prägel på svensk fackföreningsrörelse.

På vägen hit i morse kom jag att tänka på att egentligen är det otroligt att fackföreningsrörelsen i allt väsentligt har ställt upp för den mycket tuffa ekonomiska politik som vi har tvingats föra under de här åren. Detta hade knappast varit möjligt i något annat land, mer än möjligen Finland och Norge.

Detta har varit svårt därför att vi tvingats ta hårda beslut. De har lett till uppriktiga samtal, som det stundom brukar heta.

Besvikelsen över denna grundläggande enighet har på bor-

gerligt håll fått sitt uttryck i dessa fantastiska skrivelser om "rosornas krig".

Jag minns att på Malmö stadsteater gick för många år sedan en teaterpjäs av Jean Giraudoux, tror jag, som hette "*Det trojanska kriget har aldrig ägt rum*". Jag kan, från en bättre utsiktspunkt i det här speciella avseendet än någon annan, säga att "rosornas krig har aldrig ägt rum". Och det är viktigaste av allt: vi ska se till att det aldrig kommer att äga rum heller!

Ärligt talat har vi många svåra uppgifter framför oss och jag kan väl tänka mig att ibland kommer kinderna att blossa och rösterna att höjas lite grann. Sådant händer faktiskt till och med i regeringen – det är bara jag som är så oerhört beskedlig!

Men det väsentliga är detta: vi vet innerst inne att i slutändan måste vi hålla ihop för arbetarrörelsens skull och för landets skull. Och det ska vi göra.

För det fjärde: för socialdemokratin är det naturligt att nya situationer, och verkligheten förändras ju ständigt, måste mötas med förnyade metoder och nya verktyg. Våra grundläggande mål om full sysselsättning, social trygghet och rättvisa finns oförändrade kvar. Däremot måste vi vara beredda att modernisera och finslipa våra instrument för att uppnå dessa mål.

Programmet *Framtid för Sverige* och dess genomförande är ett utomordentligt exempel på kontrasten mellan en gammaldags förlegad borgerlighet, som söker sig till det förflutna och en framtidsinriktad offensiv socialdemokrati som vågat tillämpa nya vägar och nya metoder i det politiska arbetet.

Så har det varit många gånger förr.

Vid flera tillfällen har socialdemokratin just vid sina kongresser samlat sig till ett projekt som bedömts vara särskilt viktigt i det politiska arbetet vid den tiden.

Det mest uppenbara exemplet är naturligtvis *1932 års kongress*. Då lade socialdemokratin fast djärva nya tankar om konjunkturpolitiken, som i hög grad byggde på Keynes och Stockholms-skolans teorier. Under Per Albins och Wigforss' ledning omsatte den nya socialdemokratiska regeringen dessa idéer i en praktiskt inriktad krispolitik.

Sverige blev ett bättre samhälle av den politiken.

1944 års kongress tog ställning till ett nytt partiprogram och till arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Därmed gavs signalen till efterkrigspolitiken, som syftade till att erövra den fulla sysselsättningen och att genomföra en utomordentligt ambitiös välfärdspolitik, som i hög grad bar Gustav Möllers prägel. De sociala reformerna följde varandra slag i slag och kulminerade i ATP-reformen 1959 – "den stora frihetsreformen" med Tage Erlanders ord. Socialdemokratin befriade samhället slutgiltigt från det gamla välgörenhetstänkandet där allmosor och de välbärgades godtycke var vad de fattiga hade att förlita sig på. De sociala välfärdssystemen byggdes upp som rättigheter som omfattade hela folket.

Sverige blev ett bättre samhälle av den politiken.

Vid 1960 års kongress var det åter dags för en revision av partiprogrammet och för att formulera de viktiga uppgifterna inför 1960-talets nya möjligheter.

I den stigande standardens och den fulla sysselsättningens samhälle riktade människorna allt mer sin efterfrågan, sina förhoppningar om framtiden, mot ting som inte kunde erhållas på den privata marknaden – en god utbildning för barnen, en bra familjebostad, vård för sjuka och gamla.

Goda bostäder åt hela folket. Arbete åt alla. Omsorg och vård på lika villkor. God utbildning. Allt detta var krav som bara kunde mötas om vi gemensamt åtog oss uppgifterna, med stöd av ett starkt och handlingskraftigt samhälle.

Så inleddes en väldig uppbyggnad av den gemensamma sektorn med bland annat miljonprogrammet för bostadsbyggandet, en omdaning av skolan och en utbyggnad av sjukvården.

Men vi får inte glömma att vi även då fick hushålla strängt med resurserna. De borgerliga förde en opportunistisk överbudspolitik. De ville avskaffa köerna, genomföra alla möjliga reformer och sänka skatterna på en gång.

I det läget var det nödvändigt att stå emot. Tage Eriander och Gunnar Sträng fick ägna mycket av sin pedagogiska förmåga för att förklara att vi var tvungna att betala den gemensamma sektorn bland annat med omsättningsskatten, och att vi inte kunde låna till skattesänkningar. Vi förde en hård och framgångsrik kamp för ekonomisk stabilitet.

Sverige blev ett bättre samhälle av den politiken.

Vid 1967 års kongress höll Arne Geijer ett uppmärksammat anförande, som handlade om kropparbetets villkor, strukturförändringarnas förödande konsekvenser för den enskilde, orättvisa skillnader i sociala villkor mellan olika grupper.

Det blev startpunkten för en debatt som kom att sätta sin prägel på flera kongresser därefter och fick sin ideologiska bekräftelse i partiprogrammet 1975. Man ställde krav på arbetslivets demokratisering, på att välfärden skulle vidgas att också omfatta arbetslivet. Man redovisade allt större kunskaper om enskilda människors upplevelser på sina arbetsplatser: risker för skada och olyckor, permitteringar, arbetslöshet, sjunkande förtjänster etc.

Så bars kraven om arbetslivets förnyelse fram och förverkligades både den fackliga och politiska vägen.

På 1970-talet inleddes en intensiv reformperiod. Vi införde arbetsmiljölagar, trygghetslagar, äldrelagar, styrelserepresentation, lagar om facklig förtroendemans ställning, rätten till studieledighet, MBL och nu senast löntagarfonder.

Om man tänker bort dessa lagar inser man vilken genomgripande betydelse de tillsammans redan haft och kommer att få för vardagen på de svenska arbetsplatserna. Allt fler inser också

att denna förnyelse av arbetslivet också är en fördel för vår industris slagkraft.

Sverige blev ett bättre samhälle genom den politiken.

Vid 1981 års kongress åtog vi oss åter en sådan ny uppgift, som vi nu målmedvetet måste fullfölja vid 1984 års kongress och som innebär en väldig utmaning för svensk arbetarrörelse. Vi vill restaurera den svenska ekonomin. Men vi är inte beredda att offra den fulla sysselsättningen eller välfärdspolitikerna. Vårt främsta mål är tvärtom att återerövra den fulla sysselsättningen och att försvara och förbättra välfärden. Vi vill uppnå detta mål genom att så långt det är möjligt samla nationens krafter i kamp för sysselsättning och välfärd.

Vi säger oss följande: har vi tidigare klarat de stora uppgifter som formades av 1932 års och 1944 års och 1960 års och 1967 års och 1975 års och andra kongresser, så ska vi ha självförtroende och handlingskraft nog att klara även denna.

Detta är vad en blick på historien kan lära oss. Vår rörelse klarade att lyfta landet ur 1930-talskrisen. Vi klarade att införa välfärdssamhället i Sverige. Vi klarade att bygga ut skolan, bostadsbeståndet och sjukvården, och vi klarade att förnya arbetslivet. Ingen annan hade förmått göra det. Då ska vi också klara att föra Sverige ur den ekonomiska krisen – ingen annan kan göra det.

Jag säger det här med stort allvar, ty det kommer inte att bli lätt. I många länder går utvecklingen i motsatt riktning. Arbetslösheten är oerhört hög, välfärden försvagas och klyftorna ökar; 34 miljoner arbetslösa människor och en stor och växande fattigdom. De privilegierade blir bara mer privilegierade.

Skrämmande tankemönster, som påminner om en gammal ond tid, har brutit igenom i debatten och påverkat politiken. Man kallar det nyliberalism, men det är snarast fråga om en gammaldags kapitalism.

Arbetslösheten är inte det viktigaste problemet, säger nyliberalerna, och i Sverige fyller den förre moderatledaren i med att den arbetslöse egentligen är fri, eftersom han kan göra vad han vill. Han påstår också att en koncentrationslägerfånge är trygg, men då måste han inte ha begripit mycket av vad ett koncentrationsläger innebär.

Arbetslösheten beror alltid på att lönerna är för höga, säger moderaternas vice ordförande. Sänker man bara lönerna tillräckligt så får alla alltid arbete. Men sanningen är, som alla vet, att i världens fattigländer med de lägsta lönerna är arbetslösheten störst. Vederbörande borde göra en studieresa till södra Saharas länder eller Bangladesh för att pröva sina teorier.

Arbetslösheten orsakas av de fackliga organisationerna, som genomdrivit för höga löner, påstår man. Därför måste fackliga organisationer bekämpas. Så har också en moderat talesman i Sverige förklarat att han beundrar Mrs Thatcher för att hon "lyckats tämja facket".

Men efter att, som ni väl alla gjort, ha sett bilderna i TV av polis som jagar gruvarbetare säger jag som Bruno Kreisky: Detta är inte ett England som vi känner igen. Dessa bilder minde Bruno Kreisky om Österrike under diktaturens tid på 1930-talet, och det är sannerligen inte en samhällstyp som vi eftersträvar i vårt land.

Det spelar inte så stor roll att folk är arbetslösa, säger man. Ty de får ju understöd och slipper svälta.

Efter en tid upptäcker man att stor arbetslöshet betyder större kostnader för understöd och ökade budgetunderskott. Därför måste den offentliga sektorn och välfärden skäras ned och understöden minskas.

Snart återstår bara välgörenheten.

Det blir inte ett lyckligt och harmoniskt samhälle av detta. Det kommer tvärtom att präglas av stora klassklyftor och svåra sociala motsättningar och konfrontationer. Det blir ett hårt, kallt och oförsonligt samhälle.

Tar man bort nyliberalernas ideologiska garneringar återstår en kärna, en egentligen mycket brutal kärna: stor arbetslöshet och svaga fackliga organisationer leder till att arbetare och tjänstemän får svårare att göra sig gällande på arbetsmarknaden och i samhället över huvud. De blir rädda om sin ställning, känner sig lätt kvästa, vågar inte ställa krav som kan tas illa upp av arbetsgivarna. Deras förmåga till strid och motåtgärder blir begränsade. En sådan situation kan på kort sikt te sig gynnsam för kapitalägarnas möjlighet att hävda sina intressen. Den medger att man målmedvetet ökar de sociala och ekonomiska klyftorna och premierar de starka, de som förmår särskilt hävda sig på marknaden.

Av någon anledning proklamerar man att frihet råder. I någon ytterligt formell mening kan detta vara riktigt. I verkligheten utsätts människorna mycket hårdhänt för marknadens tvång. Man kan säga att de drivs av marknadens piskor att anpassa sig, de starka till behag.

Vi socialdemokrater vill i stället gå demokratins och övertygandets väg. Vi vill inte tvinga folk genom att göra dem arbetslösa, vi vill inte pressa människor genom att utsätta dem för ekonomisk och social otrygghet och kalla detta marknadens frihet. Vi inser det oerhörda frihetsvärde för enskilda människor som ligger i att man kan känna trygghet i arbetet och känna trygghet för välfärden och en någorlunda stabil ekonomi. Och vi vill resonera oss fram med alla berörda till förnuftiga lösningar. Det är detta som brukar kallas den svenska modellen. Den som varit till stort gagn för oss alla.

Låt mig ta detta mycket konkret och mycket aktuellt.

Regeringen har samlat arbetsmarknadens parter och andra intresseorganisationer till en serie överläggningar på Rosenbad. Vi har därvid bland annat sagt att löneökningar under 1985 får uppgå till högst fem procent.

Det kan synas uppseendeväckande lågt mot bakgrund av de mycket stora vinster som en del företag redovisar.

Det kan synas uppseendeväckande lågt för dem som under många år drabbats av ständigt sjunkande reallöner.

Det kan jag mycket väl förstå. Skälet till att vi har angett denna siffra är att den, enligt vår bedömning, utgör förutsättningen för att vi ska bevara vår internationella konkurrenskraft och kunna fortsätta en gynnsam utveckling av våra utrikesaffärer.

Vidare har vi därigenom möjlighet att ytterligare pressa ned inflationstakten och därmed uppnå de bästa möjligheterna att äntligen få en verklig förbättring av reallönerna.

Det är således av omsorg om sysselsättningen, priserna och reallönerna som vi har angett detta tak för löneökningarna. Att så är fallet får stöd av det faktum att samtliga arbetsmarknadens parter och alla större intresseorganisationer delar vår bedömning. Det råder således enighet på denna punkt, enighet som vi kommit fram till i ett förnuftigt resonemang och en samlad bedömning.

Det är emellertid inte detsamma som att vi med säkerhet kommer att lyckas. Dessa överläggningar fortsätter självfallet även om vi just nu tar en paus för att parterna ska mötas i direkta förhandlingar.

Det har förekommit felaktiga uppgifter i pressen. Vi kommer att upprätthålla trycket på priserna. Det gäller nu om vi kan klara det. Varenda medborgare har intresse av att förhandlingarna leder till framgång. Men det är svårt.

Till att börja med avgörs en sådan här fråga sist och slutligen inte i Rosenbad eller på Helgeandsholmen, i LO-borgen på Norra Bantorget eller på Blasieholmen. Den avgörs på tiotusentals arbetsplatser; i industrier, på kontor, på byggarbetsplatser. Den avgörs där människor möts; i hemmen, i butiken, i trappuppgången eller över trädgårdsstaketet. Människor måste övertyga sig om att en viss handlingslinje är förnuftig, stämmer överens med deras egna och med hela samhällets intressen. Så är det dess bättre i en demokrati.

Dessutom gäller rent allmänt: ska vi utnyttja vår chans, ska vi klara vår unika utmaning krävs fasthet, tålmod och målmedvetenhet.

Det kan vara frestande, att nu när vi ser goda resultat av politiken, vilja plocka ut dessa resultat direkt, eller kanske rent av i förväg. Det får vi dock inte göra. Då spelar vi bort den möjlighet som devalveringen och de två första årens ekonomiska politik har givit oss.

Det vore väldigt olyckligt om olika grupper i samhället skulle förfalla till ett kortsiktigt gruppegoistiskt tänkande i syfte att vinna marginella fördelar i jämförelse med andra. Då söker alla bara överträffa varandra. Det kan i och för sig av rättviseskäl finnas goda argument för särbehandling av vissa. Men risken är

uppenbar att skenbara fördelar för somliga i själva verket bara leder till sämre resultat för alla.

Alla grupper i samhället måste i en situation som denna helt enkelt se till helheten, till det gemensamma. Det gäller sannerligen inte bara löntagarna. Det är av alldeles avgörande betydelse att näringslivet nu verkligen i praktiken visar att goda vinster också leder till en offensiv utbyggnad och en framtidssatsning som kan ge nya jobb. Det förväntar vi oss.

Den unika utmaningen står framför oss. Vi har en realistisk möjlighet att restaurera den svenska ekonomin, återställa balanserna och samtidigt återerövra den fulla sysselsättningen och försvara och fördjupa välfärden. Där har svensk arbetsrörelse änyo en möjlighet att visa vägen i konstruktiv handling. Det är vår stora övergripande 80-talsuppgift.

Sverige ska bli ett bättre samhälle med den politiken.

Under 1980-talet vill vi bygga vidare mot ett samhälle där alla har samma värde, samma grundläggande sociala rättigheter och samma rätt till ett aktivt och levande medborgarskap. I ett sådant samhälle tas allas vilja och förmåga att delta i arbetslivet till vara. Rätten till ett meningsfullt arbete har alltid varit arbetsrörelsens viktigaste fråga och kommer att så förbli.

Det har sagts många gånger förr, men tål att sägas igen att det värsta som kan hända en ung människa är att starta sitt vuxenliv som arbetslös. Det var därför ungdomslagen för 18- och 19-åringar var en viktig reform. Nu måste vi gå vidare. Alltför många är fortfarande arbetslösa. Långtidsarbetslösheten måste bringas ned och arbetslinjen förstärkas. Ett samhälle där alla har rätt till arbete blir ett bättre samhälle.

Kampen för den fulla sysselsättningen är också det viktigaste inslaget i vår strävan att skapa en rättvis fördelning av våra resurser. Därför är en ekonomisk politik som kan lägga grund för full sysselsättning ett oundgängligt inslag i kampen för social rättvisa.

Att få ned inflationen är en annan huvuduppgift för fördelningsspolitiken. Det senaste decenniets snabba inflation har varje år omfördelat tiotals miljarder kronor från sparare till låntagare, från löntagare och pensionärer till kapitalägare, från hyresgäster till villaägare och från produktion till finansiella spekulationer. Därför ska vi, för att tala med Gösta Rehns bekanta ord, fortsätta att hata inflationen.

Arbetet med att restaurera statens finanser är också ett arbete för att motverka orättvisorna i förmögenhetsbildningen. Så länge vi måste täcka stora underskott i den statliga budgeten genom lån på den privata marknaden växer de privata förmögenheterna på vårt gemensamma sparandes bekostnad.

När vi socialdemokrater talar för en rättvis fördelning och social rättvisa gör vi det därför att vi tror att ett samhälle som bygger på människors vilja att ta ansvar för varandra blir ett bättre samhälle.

Det var bland annat därför som vi byggde ut den offentliga sektorn. Det är också därför av utomordentligt stor vikt att vi slår tillbaka de nyliberala attackerna på den offentliga sektorn.

Till en början tycks nyliberalerna ha medvind. De som vårdar oss när vi är sjuka, undervisar våra barn, upprätthåller den allmänna ordningen fick plötsligt veta att de var onödiga byråkrater. I längden blir det emellertid svårt att förklara att vår framtid handlar om hur man snabbast möjligt ska få mindre utbildning, färre daghemsplatser, fler stängda avdelningar på sjukhusen, mindre resurser till universitetet och kulturen och så vidare.

I dagens ekonomiska läge måste vi vara återhållsamma, spara där vi kan, vi har inte råd att öka utgifterna i den takt vi önskar. En målmedveten nedskärning skulle däremot i första hand drabba de svaga i samhället. Den syftar i många stycken inte till annat än att bryta ned välfärdssamhället.

I en undersökning som gjorts på S:t Görans sjukhus om kvinnor som fått barn med missbildning fann man att detta var vanligare bland kvinnor med arbetaryrken. Man frågade sig varför. Dessa kvinnor hade ofta en mera stressig arbetsituation, de hade mera skiftarbete, mera tempojobb, de var hårdare pressade i arbetslivet. De hade ofta svåra sociala förhållanden. Dessutom var de mera osäkra när det gällde att gå till myndigheterna och begära förbättringar och stöd, vid mödravårdscentralerna och andra institutioner. Man hade inte resurser att gå ut och söka upp dem.

Slutsatsen är ju inte att vi ska försvaga den offentliga sektorn och försämra det värdefulla stödet till mödrarna och till barnen. Vi borde förstärka den. Den andra slutsatsen är att vi bör ge kvinnorna lite bättre förhållanden i arbetslivet så att de slipper oro sig för sina ännu ofödda barns hälsa, det vill säga vi ska fortsätta välfärdspolitiken i de breda folkgruppernas intresse.

I stället, säger nyliberalerna, ska marknaden bättre klara dessa offentliga uppgifter för oss. Vi får köpa tjänster på marknaden om vi kan hålla oss framme, och om vi har råd. Varför har då inte marknaden klarat det här förut? Vi har haft brist på åldersvård och skola och sjukvård länge. Varför väntade då marknaden profeter med sina predikningar till dess samhället var moderniserat och utbyggt, skolan utbyggt, trygghetsreformer genomförda? Alla dessa uppgifter fanns hela tiden. Men det var först när folkflertalet, i kraft av den ställning som den politiska demokratin gav, genomförde välfärdspolitiken som den tanken uppstod att dessa uppgifter inte ska lösas på medborgarnas villkor, utan på marknaden. Jag ser inte något skäl i att sälja bort det som vi gemensamt har byggt upp och som vi med stora ansträngningar har skapat.

Det som den offentliga sektorn har skapat är i själva verket en stor nationell tillgång och rikedom. Vi har byggt upp en skola som ger en väldigt fin utbildning för svensk ungdom. Denna

ungdom är vår gemensamma rikedom. Vi har på ett radikalt sätt förbättrat hälsoläget i Sverige. Vi är förmodligen ett friskare folk än de flesta andra. Detta är vår gemensamma rikedom. Vi har byggt upp en forskningsverksamhet som får internationellt beröm. Tänk vilka rikedomar som vi därmed har skapat oss som nation. Då måste vi gå ut och övertyga människor om att det är värt att betala för den offentliga sektorn. Vi måste kunna klargöra för dem att den offentliga sektorn är en väldig resurs när vi går att bygga framtidens samhälle.

Det finns ett drag av orubblighet i socialdemokratins politik som utgör en stor tillgång för oss. Vi har vår identitet och den är vi stolta över. Går man tillbaks genom decennierna skall man finna att socialdemokratins debatt och politik i Sverige och i andra länder i allt väsentligt kretsar kring tre teman: arbete, rättvisa och fred. I strävan till ett meningsfullt arbete åt alla, till en rättvis fördelning och till försoning och förbrödning mellan folken finner vi socialdemokratins identitet, och den förblir orubblig.

Denna självklara identitet är en tillgång också i den meningen att den gör det lättare för oss att tåla en livaktig intern debatt och att ständigt ompröva metoderna i vårt arbete efter utvecklingens krav. Målen ligger orubbligt fast, kompassriktningen är klar.

På väldigt många områden ligger socialdemokratin långt framme i debattens och politikens frontlinje, driver på och leder utvecklingen. Det gäller miljöfrågorna, kampen mot byråkrati och för en demokratisering, jämställdhetsfrågorna, omsorgen om barnen och mycket annat. Allt detta kommer att speglas i debatterna och besluten på denna kongress och naturligtvis stå i centrum för morgondagens debatt om idéprogrammet.

Stundom säger man att vi använder för stora ord i politiken, ord som ligger långt från vardagen. Stundom säger man att vi talar för litet om drömmar och framtidsvisioner.

Båda synpunkterna kan måhända vara riktiga.

Det vi ständigt måste påminna oss om är att visionerna måste förverkligas i vardagen, där människor lever.

Kanske förleds vi ibland av den hisnande snabba tekniska utvecklingen som vi har så svårt att följa, av samhällsförändringar som lätt förskjuter vår bild av verkligheten, av den pockande kommersialismen som pressar sig på oss, av massmedias flimrande budskap.

Kanske förleds vi av allt detta att glömma att människors liv i avgörande stycken är oföränderliga från generation till generation, från nation till nation. Det finns vissa ting som alltid återkommer i människors liv.

Vi föds, växer upp och söker vänner. Vi utbildar oss och förbereder oss till vuxenlivet, vi väljer ett yrke och söker en plats i arbetslivet. Vi skaffar bostad, bildar familj och fostrar barn. Vi söker värna vår hälsa, bota sjukdomar och undgå olyckor. Vi

vill leva som fria medborgare och vara med i ansvaret för allas väl. Vi vill säkra försörjning och värdighet inför ålderdomens oundvikliga skröplighet.

Allt detta är sådant som ständigt återkommer i människors liv. De stora livsprojekten är gemensamma för oss alla. Vi löser dem praktiskt på nya sätt, men i sin kärna är de oförändrade. Och den enskilde fortsätter att ha ansvaret för sitt eget liv inom ramen för de nya handlingsmöjligheter som utvecklingen skapat.

Så kommer det att förbli. Livsprojekten kommer att vara gemensamma också i framtiden, faktiskt så länge människorna är människor som vi känt dem från förr och nu.

Detta är viktigt för hela vår syn på politiken och dess möjligheter.

Vi socialdemokrater vill inte förverkliga någon enda idé, som vi vill pressa på människorna, alldeles oavsett deras villkor, deras drömmar och förhoppningar. Historien visar åtskilliga exempel på hur man sökt förverkliga slutna tankesystem med människor som objekt och offerlamm. Dessa exempel utgör en parad av vederstyggligheter. Idén är till för människornas skull, inte tvärtom.

Lika litet vill vi bygga ett samhälle för nationens eller rikets eller någon grupps förhållande. Ty även detta leder med obönhörlig konsekvens till högmod, intolerans och förtryck.

Vi socialdemokrater har heller inte ambitionen att utföra en bestämd ritning av det perfekta samhället i framtiden, slutmålet som Ernst Jungen sade. Därtill räcker inte vår fantasi och vår förmåga att skåda in i framtiden. Därtill är också våra föreställningar om en önskvärd framtid dess bättre alltför olika. Det utesluter sannerligen inte drömmar och visioner. Men det utesluter framtiden som en i förväg utprovad tvångströja.

Stig Dagerman skrev en gång att "i tider som saknar hopp finns inte något värre fängelse än framtiden". Vi socialdemokrater har emellertid alltid sett framtiden som en lockande möjlighet, just därför att vi aldrig ens i dystra tider förlorat tron på det demokratiska framstegets möjlighet, på människornas förmåga att gå samman och uträtta storverk. Som Ernst Jungen sade, finns ingen gräns för samhällets utveckling och vår uppgift är att under varje historisk epok verka efter de förutsättningar som utvecklingen ger. Precis så är det.

Vad vi socialdemokrater eftersträvar är ett samhälle som ger alla människor möjligheter att förverkliga sina livsprojekt. De ska kunna finna utlopp för sina bästa stämningars längtan. Det är innebörden i vårt, frihetens, samhälle. Ty vi är och förblir en frihetsrörelse. Låt oss med bestämdhet tillfoga att detta samhälle måste bygga mindre på oförsonlig strid och konkurrens och mera på samhörighet och gemenskap. Det är egentligen det samma som idén om folkhemmet, visionen av samhället som det goda hemmet, där vi har förmåga att visa omsorg och ta ansvar för varandra.

Denna reformismens höga visa, ty det är om reformismen jag har talat, har sällan uttryckts bättre än i en dikt av Ragnar Thoursie, som jag gärna citerar. Dikten heter *Sundbybergsplogen*. Den skildrar en arbetare på väg hem från nattskiftet på fabriken.

"Människan, ej månen, är alltings mått vid Bällstaviken."

Och den slutar så här:

"En öppen stad, ej en befästad, bygger vi gemensamt.

- Dess ljus slår upp mot rymdens ensamhet."

TAL AV STIG MALM

Stig Malm, Landsorganisationen: Partivänner! Olofs avslutning värmden en gammal sundbybergare. Jag tycker det är roligt att gå upp efter honom.

Det socialdemokratiska arbetarepartiet har kallats till kongress. Det betyder att 350 ombud från olika delar av vårt land under en vecka ska diskutera och peka ut vår framtida kurs. Jag säger *vår* framtida kurs, ty det är helt klart att vad den här kongressen beslutar – eller inte beslutar – starkt påverkar hela arbetarrörelsen.

På olika sätt kommer LOs medlemmar och LO som organisation att påtagligt få se resultatet av era beslut. Det gäller frågor om kultur på arbetsplatsen, det kan gälla utbyggnad av företagshälsövrården, men det gäller också stora och övergripande frågor som arbete åt alla och rättvis fördelningspolitik.

Vi kommer därför med mycket stort intresse att följa den här kongressens arbete. Den hälsning jag vill överbringa från de svenska gästernas sida är därför fylld av förhoppningar men också av förtroende för kongressens förmåga att göra praktisk politik av den ström av krav och drömmar som riktas emot den.

Jag hade för en tid sedan anledning att fundera över vad vi i all enkelhet brukar samla under rubriken "Framtiden". Det var när jag tackade ja till att tala över ämnet "Vår syn på 1990-talet". Det var naturligtvis en utmaning, speciellt som vi i vårt dagliga arbete ibland har svårt att överblicka vad som ska hända de närmaste veckorna eller månaderna. I korthet kan mitt funderande sammanfattas ungefär så här.

Den svenska samhällsutvecklingen kommer att vara stabil, detta trots alla framtidsscenarioer med fabriker utan människor, med datasamhällets totala genombrott och trots försök från olika kampanjmakare att måla upp löntagarfonderna som ett hot mot vår framtid.

Det är framför allt tre argument som talar för en stabil samhällsutveckling. Det första är den generella välfärdspolitiken. Det andra är principen att i offentlig regi lösa grundläggande mänskliga behov såsom vård och utbildning. Mitt tredje argument för en stabil samhällsutveckling är att vi använder hela det nätverk som vårt samhälle har byggt upp, det vill säga vårt

sociala system, för att bygga en stark och uthållig industristruktur. Det är vad vi inte utan stolthet kallar den svenska modellen.

Vilken blir då den politiska slutsatsen av detta resonemang? Viktigast är att en stabil samhällsutveckling, som bygger på arbete åt alla och på rättvisa, förutsätter en stark arbetarrörelse. Det är arbetarrörelsen som har byggt upp det system som gör vårt välbefinnande unikt, om vi ser ut över våra gränser.

Det är det här systemet som nu utmanas av olika krafter. Ty, som Olof sade, det går inte att företräda något nyliberalt alternativ och med trovärdighet hävda att man står för välfärdssamhällets utveckling. Man står för dess avveckling! Hur ska vi annars tolka deras budskap? Man säger: mer av skattesänkningar för höginkomsttagare, mer av arbetslöshet för att disciplinera arbetarna och tämja facket. Man säger mindre rundgång och menar stopp för barnbidrag. Man säger mindre offentlig sektor och menar spekulation i människors behov. Det är därför ingen överdrift, vill jag påstå, att säga att det är ett systemval vi egentligen står inför.

Mot den bakgrunden är det självklart lätt att peka ut kongressens viktigaste uppgift: det gäller att stärka de metoder vi har för att behålla Sverige så unikt som det är. Det är sammanhållning, rättvisa och en aldrig sviktande ambition att klara sysselsättningen. Det här är folkligt förankrade principer, som vi bygger vidare på. Nu får jag möjlighet att utveckla resonemanget ytterligare i veckan som kommer. Vid den tidpunkten har ni förmodligen behandlat sysselsättningen, fördelningspolitiken och en hel del annat.

Låt mig därför avsluta med att tacka för inbjudan med några ord på vägen.

Vi vet att människor inte vill ha mer av orättvisa. Vi vet också att människor inte vill ha mer av egoism. De idéer som ligger till grund för den fackligt-politiska samverkan, nämligen rättvisa och solidaritet, är folkligt förankrade principer, som människor ställer sig bakom.

Kongressen har därför all anledning att gå till verket med en stor portion av självförtroende, samtidigt som vi känner en berättigad stolthet över att tillhöra en rörelse som formar framtiden. Lycka till!

TAL AV KALEVI SORSA, FINLAND

Kalevi Sorsa, SDP Finland: Kära vänner, kamrater! Det internationella läget ger anledning till oro, men samtidigt tvingar det oss att söka finna medel som kan främja en mer positiv utveckling. När de globala och europeiska nedrustningsförhandlingarna har råkat in i en återvändsgränd blir det allt mer befoget att se över möjligheterna att tackla problemen regionalt.

En kärnvapenfri zon i Norden skulle ha stor betydelse för oss